

เรื่อง การผูกขาดธุรกิจในประเทศไทย

โดย

นายพัชร โสพลโชคชัย	2010511104009
นายกฤษณะ สุขวิ	2010511104017
นายอักรชัย แสนศิลป์ชัย	2010511104025
นายภูบดี กลางถิ่น	2010511104029
นายเตชณัฐ สุวรรณกันทร	2010511104032

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาวิชาวิศวกรรมการเงิน ระดับอุดมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2563

เสนอ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คมกริช ถาวรวงษ์

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาเศรษฐศาสตร์จุลภาค (EC102)

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

คำนำ

รายงาน เรื่อง การผูกขาดของธุรกิจในประเทศไทย เป็นส่วนหนึ่งของวิชาเศรษฐศาสตร์จุลภาค (EC102) จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาเกี่ยวกับ สาเหตุและลักษณะของตลาดผูกขาด และธุรกิจผูกขาดของประเทศไทยเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาต่อหรือตัดสินใจต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงรวบรวมขึ้นมาเป็นเล่มรายงาน

ทางคณะผู้ศึกษาหวังว่าเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานฉบับนี้จะมีประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจไม่มากนักน้อย หากรายงานวิจัยฉบับนี้ผิดพลาดประการใดก็ต้องขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

คณะผู้ศึกษา

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญตาราง	ค
สารบัญภาพ	ง
1. บทนำ	1
2. ตลาดผูกขาด (Monopoly competition)	2
2.1 เส้นอุปสงค์ในทัศนะของผู้ผูกขาด รายรับเฉลี่ย (AR) และ รายรับเพิ่ม (MR)	3
2.2 คุณภาพของผู้ผูกขาดในระยะสั้น	4
2.3 คุณภาพของหน่วยธุรกิจผู้ผูกขาดในระยะยาว	6
2.4 การควบคุมการผูกขาด	7
3. การผูกขาดธุรกิจภายในประเทศไทย	9
3.1 ปัญหาการผูกขาดในประเทศไทย	9
3.2 การผูกขาดจากกฎระเบียบของภาครัฐ	12
3.3 ตัวอย่างของธุรกิจที่ผูกขาดภายในประเทศไทย	15
4. บทสรุป	18
เอกสารอ้างอิง	19

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 3.1 ลักษณะของพฤติกรรมที่เป็นการจำกัดหรือกีดกันการแข่งขันของธุรกิจไทย	11
ตารางที่ 3.2 การผูกขาดของรัฐวิสาหกิจ	13

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้าที่
ภาพที่ 2.1 เส้นอุปสงค์ รายรับเฉลี่ยและรายรับเพิ่ม ของหน่วยธุรกิจ	3
ภาพที่ 2.2 ผู้ผูกขาดมีกำไรเกินปกติ	4
ภาพที่ 2.3 หน่วยธุรกิจผู้ผูกขาดมีกำไรปกติ	4
ภาพที่ 2.4 หน่วยธุรกิจขาดทุนจากการผลิต	5
ภาพที่ 2.5 หน่วยธุรกิจผูกขาดในระยะยาวกับขนาดการผลิตที่มีกำไรมากที่สุด	6
ภาพที่ 2.6 การควบคุมราคาหรือปริมาณการผลิตของผู้ผูกขาด	7
ภาพที่ 2.7 การควบคุมผู้ผูกขาดโดยใช้การเก็บภาษี	8

1. บทนำ

การผูกขาดถือเป็นช่องทางในการแสวงหากำไร “ทางลัด” ของธุรกิจ เนื่องจากธุรกิจที่มีอำนาจผูกขาดสามารถสร้างกำไรได้อย่างง่ายดายโดยการขึ้นราคาสินค้าหรือค่าบริการ โดยไม่จำเป็นต้องทุ่มเทพยายามเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันให้เหนือคู่แข่ง นอกจากนี้แล้ว ธุรกิจที่มีอำนาจผูกขาดในตลาดดังกล่าวยังสามารถเอาเปรียบหรือกลั่นแกล้งคู่แข่งเพื่อที่จะครอบครองส่วนแบ่งตลาด การผูกขาดจึงเป็นการถ่ายโอนทรัพย์สินจากผู้บริโภคหรือจากธุรกิจขนาดเล็กที่มักเป็นผู้ถูกกลั่นแกล้งไปยังธุรกิจที่ผูกขาด หากภาครัฐไม่เข้ามาป้องกันและปราบปรามพฤติกรรมที่เป็นการผูกขาดในภาคธุรกิจแล้ว การถ่ายโอนกำไรดังกล่าวอย่างต่อเนื่องย่อมนำไปสู่การสะสมทุนของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งนับวันจะยิ่งทรงพลังทางเศรษฐกิจมากขึ้น และเมื่อกลุ่มทุนผูกขาดเหล่านี้สามารถเข้ามาครอบงำกลไกของภาครัฐได้ โดยการเอื้อผลประโยชน์ให้แก่นักการเมืองซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายหรือแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นผู้กำกับดูแลกฎ กติกาแล้ว ผู้บริโภคและธุรกิจขนาดย่อมก็จะไร้ที่พึ่งพาเมื่อรัฐกลายเป็นผู้ปกป้องผลประโยชน์ของธุรกิจขนาดใหญ่ มิใช่ผู้พิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของสาธารณะดังที่ควรจะเป็น

พัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศที่การบริหารประเทศถูกครอบงำโดยกลุ่มทุนผูกขาดขนาดใหญ่มีแนวโน้มที่จะส่งผลให้ช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยต่างมากขึ้น เนื่องจากนโยบายต่างๆ ทั้งในด้านการส่งเสริมและในด้านการกำกับควบคุมธุรกิจต่างมุ่งเน้นไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์แก่ธุรกิจขนาดใหญ่มากกว่าธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่งเป็นแหล่งการจ้างงานและเป็นแหล่งกำเนิดแห่งองค์ความรู้และนวัตกรรมที่สำคัญของประเทศ นอกจากนี้แล้ว ความเหลื่อมล้ำของรายได้ในภาคธุรกิจก็จะนำไปสู่ปัญหาความมั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เมื่อธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมซึ่งเป็นแหล่งรายได้ของประชากรจำนวนมากไม่มี “พื้นที่ทำกิน”

การศึกษานี้มีเป้าประสงค์ที่จะศึกษาการผูกขาดในประเทศไทยว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรรวมทั้งศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้งในเชิงธุรกิจ กฎหมาย และสถาบันที่เอื้อให้เกิดการผูกขาด

2. ตลาดผูกขาด (Monopoly competition)

ลักษณะของตลาดผูกขาดสมบูรณ์ : เป็นตลาดที่แตกต่างกับตลาดแข่งขันสมบูรณ์อย่างตรงกันข้าม โดยตลาดผูกขาดสมบูรณ์จะมีลักษณะดังนี้

(1) มีผู้ผลิตสินค้าเพียงรายเดียว(Single Seller) : เนื่องจากมีผู้ผลิตสินค้าเพียงรายเดียวดังนั้นหน่วยผลิตหรือธุรกิจ กับอุตสาหกรรม จึงเป็นสิ่งเดียวกัน เส้นอุปสงค์ของผู้ผูกขาดเป็นเส้นเดียวกับเส้นอุปสงค์ของอุตสาหกรรมหรือตลาดด้วย

(2) สินค้าทดแทนกัน ได้ยาก : เนื่องจากมีผู้ผลิตเพียงรายเดียวและสินค้าชนิดเดียว ทำให้ผู้ผลิตรายอื่นๆ ไม่สามารถเข้ามาแข่งขันได้

(3) การเป็นผู้กำหนดราคาสินค้า(Price maker) : การเป็นผู้ผลิตสินค้าเพียงรายเดียวในตลาด จึงทำให้มีอิทธิพลในการกำหนดราคาสินค้าได้ ตามที่ต้องการ แต่หน่วยธุรกิจจะไม่สามารถกำหนดปริมาณการผลิตหรือขายสินค้าได้ตามที่ต้องการ เพราะว่าเมื่อราคาสินค้าสูงขึ้น ปริมาณเสนอซื้อสินค้าจะลดลง ดังนั้นทำให้หน่วยธุรกิจต้องเลือกเป้าหมายระหว่างการกำหนดราคา หรือปริมาณการผลิตสินค้าที่ต้องการเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น

(4) มีอุปสรรคในการเข้า-ออกตลาด : สาเหตุที่ทำให้หน่วยธุรกิจรายอื่นไม่สามารถเข้ามาแข่งขันได้ เนื่องจากมีอุปสรรคที่เกิดจากกระบวนการผลิต เทคโนโลยี และกฎหมาย เป็นต้น

(5) ไม่มีการแข่งขันทางด้านราคา: สินค้าในตลาดผูกขาด มีความเป็นมาตรฐานเดียว(Standardize)

ตัวอย่าง สินค้าในตลาดผูกขาดได้แก่ กิจการสาธารณูปโภคทั้งหลาย เช่น ไฟฟ้าประปา ยาสูบ และสลากกินแบ่ง ฯลฯ

สาเหตุที่ทำให้เกิดการผูกขาด : มาจากประเด็นต่างๆดังนี้

(1) การประหยัดจากขนาดการผลิต : เนื่องจากการผลิตสินค้าจำเป็นต้องลงทุนมากและผลิตเป็นจำนวนมาก ทำให้ต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วยต่ำ ราคาสินค้าต่ำไปด้วย หน่วยธุรกิจรายเล็กจึงเข้ามาแข่งขันสู้ไม่ได้ ประกอบกับการผลิตขนาดใหญ่ มีผลต่อการประหยัดจากขนาดการผลิต จึงถือว่าเป็น การผูกขาดโดยธรรมชาติ

(Natural monopoly)

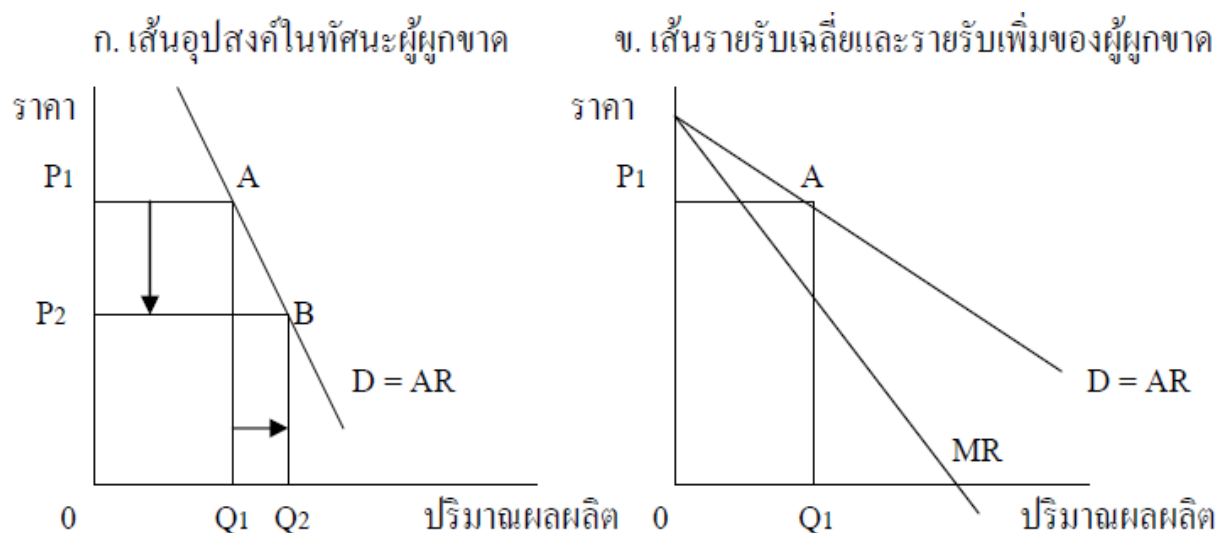
(2) หน่วยธุรกิจได้รับสิทธิบัตร หรือใบอนุญาตจากรัฐ : ทำให้มีกฎหมายคุ้มครองจึงไม่มีหน่วยธุรกิจอื่นๆเข้ามาแข่งขันได้

(3) การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตแต่ผู้เดียวในประเทศ : ถ้าหน่วยธุรกิจผลิตสินค้าชนิดหนึ่งซึ่งมีปัจจัยการผลิตภายในประเทศ โดยที่ตนเองเป็นเจ้าของปัจจัยอีกด้วย จึงเกิดการผูกขาดเกิดขึ้นได้

2.1. เส้นอุปสงค์ในทัศนะของผู้ผูกขาด รายรับเฉลี่ย (AR) และ รายรับเพิ่ม (MR)

เนื่องจากเส้นอุปสงค์ของผู้ผูกขาดและตลาดเป็นเส้นเดียวกัน มีลักษณะลาดทอดลงจากซ้ายไปขวา ทำให้หน่วยธุรกิจต้องเลือกระหว่างเป้าหมายกำไร หรือปริมาณการผลิตสินค้า เช่นถ้าต้องการตั้งราคาสินค้าสูง ปริมาณขายสินค้าจะน้อย หรือ ปริมาณขายสินค้ามาก ก็ต้องลดราคาสินค้า ดังนั้นเส้นอุปสงค์ของผู้ผูกขาดจึงความยืดหยุ่นน้อยหรือลาดชันมาก นั่นเอง

รูปภาพที่ 2.1 เส้นอุปสงค์ รายรับเฉลี่ยและรายรับเพิ่ม ของหน่วยธุรกิจ

อธิบายรูปภาพที่ 2.1 ก. เส้นอุปสงค์ในทัศนะของผู้ผูกขาด จะมีลักษณะลาดทอดลงจากซ้ายไปขวา ทำหน้าที่ทั้งเส้นอุปสงค์ของหน่วยผลิตและตลาดด้วย เมื่อหน่วยธุรกิจผูกขาด

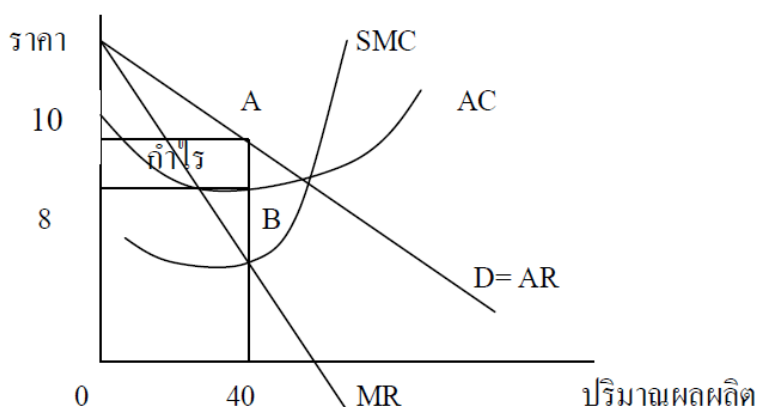
กำหนดราคา P_1 ปริมาณซื้อสินค้าของผู้บริโภคจะเท่ากับ Q_1 แต่ถ้าต้องการปริมาณซื้อสินค้าของหน่วยผลิตมากขึ้น ต้องลดราคาเป็น P_2 ปริมาณซื้อสินค้าเพิ่มเป็น Q_2 สรุปแสดงให้เห็นว่าหน่วยธุรกิจต้องเลือกระหว่างเป้าหมาย ราคาสินค้า หรือปริมาณซื้อสินค้าจากผู้บริโภค

รูปภาพที่ 2.1 ข. ตลาดผูกขาดเส้นอุปสงค์(D) และรายรับเฉลี่ย(AR) จะเป็นเส้นเดียวกัน ส่วนเส้นรายรับเพิ่ม(MR) จะอยู่ต่ำกว่าเส้นอุปสงค์ทุกระดับผลผลิต มีความชันเป็น 2 เท่าของเส้นอุปสงค์ ช่วงแรกจะมีค่าสูง และเป็นบวก เมื่อปริมาณผลผลิตมากขึ้น เส้น MR จะเป็นศูนย์และติดลบได้

2.2. **คุณภาพของผู้ผูกขาดในระยะสั้น** : การกำหนดราคาและผลผลิตการผลิตสินค้าของหน่วยผลิตผู้ผูกขาด ก็มีเป้าหมายเช่นเดียวกันกับตลาดแข่งขันสมบูรณ์คือ ต้องการแสวงหากำไรสูงสุด และปริมาณผลผลิต ณ ระดับที่ $MR = MC$ เสมอ อย่างไรก็ตามผลประโยชน์ของผู้ผูกขาดจะมีทั้ง กำไรเกินปกติ กำไรปกติ และ ขาดทุน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าหน่วยธุรกิจแต่ละราย จะมีต้นทุนจากปัจจัยคงที่และผันแปร สูงหรือต่ำ มากน้อยเพียงใด

(1) กรณีหน่วยธุรกิจผู้ผูกขาดมีกำไรเกินปกติ ($TR - TC > 0$)

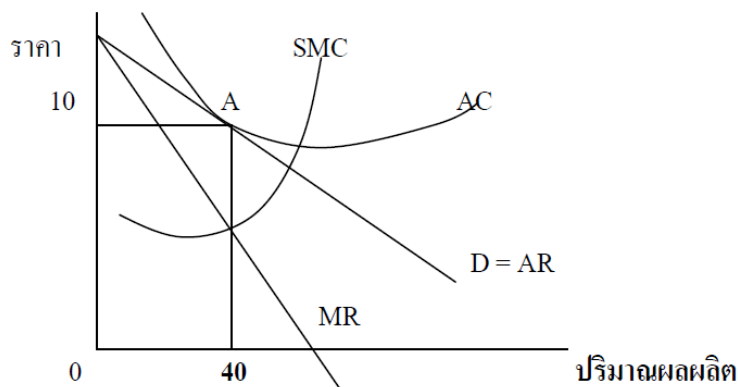
รูปภาพที่ 2.2 ผู้ผูกขาดมีกำไรเกินปกติ

อธิบายรูปภาพที่ 2.2 หน่วยธุรกิจผู้ผูกขาดต้องการแสวงหากำไรสูงสุด จึงผลิตสินค้าที่จุด $MR = MC$ คือ ปริมาณเท่ากับ 40 หน่วย กำหนดราคาขายหน่วยละ 10 บาท แต่หน่วยผลิตมีต้นทุนเฉลี่ย (AC) ต่อหน่วยเท่ากับ 8 บาท ดังนั้นจึงมีกำไร 2 บาทต่อหน่วย ดังนั้นจึงมีรายรับรวม (TR) เท่ากับ 400 บาท ต้นทุนรวม (TC) เท่ากับ 320 บาท มีกำไรทั้งหมด (2 บาท X 40 หน่วย) เท่ากับ 80 บาท สรุป หน่วยธุรกิจผู้ผูกขาดจึงมีกำไรเกินปกติ

(2) กรณีหน่วยธุรกิจผู้ผูกขาดมีกำไรปกติ ($TR - TC = 0$)

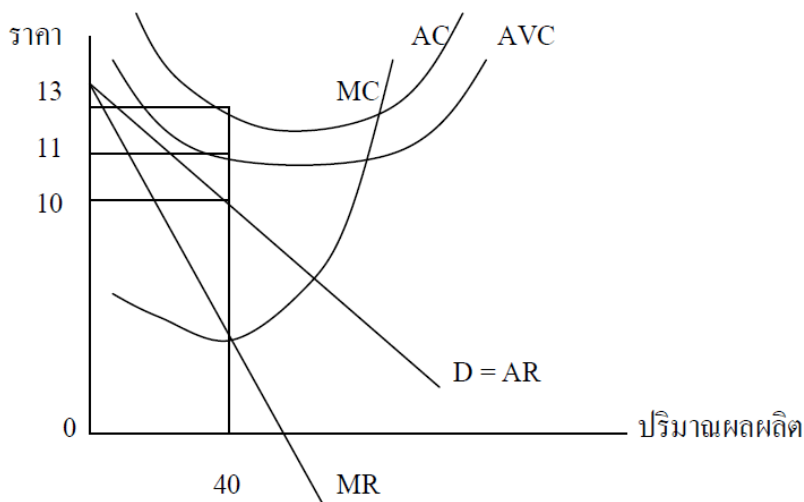
รูปภาพที่ 2.3 หน่วยธุรกิจผู้ผูกขาดมีกำไรปกติ

อธิบายรูปภาพที่ 2.3 หน่วยธุรกิจกำหนดราคาต่อหน่วยเท่ากับ 10 บาท ผลิตที่ปริมาณ 40 หน่วย รายรับรวม(TR)เท่ากับ 400 บาท แต่ต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วย(AC)เท่ากับ 10บาทต่อหน่วย สูงกว่ากรณีมีกำไรเกินปกติ เป็นต้นทุนรวม(TC)เท่ากับ 400 บาท เช่นเดียวกัน ดังนั้นกรณีนี้หน่วยธุรกิจมีกำไรเท่ากับศูนย์ จึงถือว่ามีกำไรปกติ

(3) กรณีหน่วยธุรกิจผู้ผูกขาดขาดทุน ($TR - TC < 0$)

รูปภาพที่ 2.4 หน่วยธุรกิจขาดทุนจากการผลิต

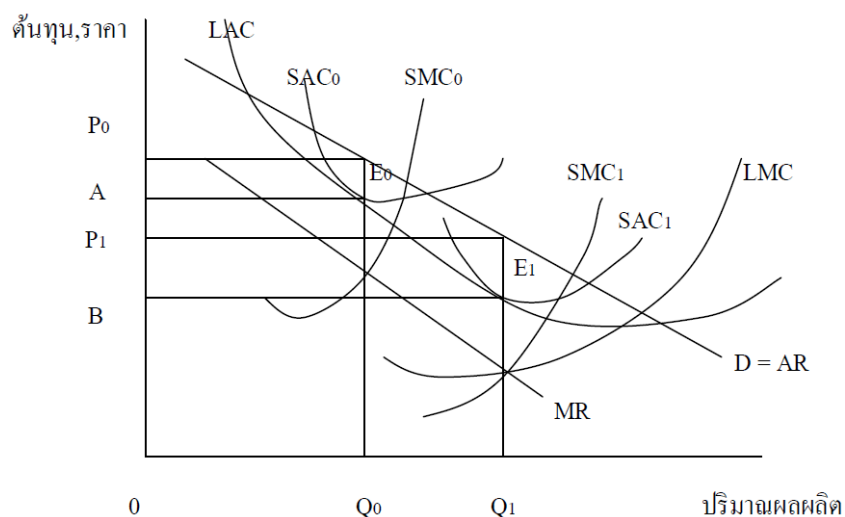

อธิบายรูปภาพที่ 2.4 หน่วยธุรกิจตั้งราคาสินค้าเท่ากับ 10 บาท ผลิตจำนวน 40หน่วย รายรับรวมของหน่วยผลิตเท่ากับ 400 บาท แต่เนื่องจากธุรกิจมีต้นทุนสูงกว่าทั้ง 2 กรณีที่ผ่านมา กล่าวคือต้นทุนผันแปรเฉลี่ย (AVC)เท่ากับ 11 บาท และต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย(AC) เท่ากับ 13 บาทต่อหน่วย ดังนั้นจึงขาดทุนแน่นอนหน่วยละ 3 บาท ต้นทุนรวมทั้งหมด(TC)เท่ากับ 520บาทขาดทุนรวมเท่ากับ 120 บาท จึงถือว่ากรณีนี้หน่วยธุรกิจขาดทุน และต้องหยุดการผลิตด้วย

กล่าวโดยสรุปจากการศึกษาทั้ง 3 กรณี มีความเป็นไปได้ว่าหน่วยธุรกิจผู้ผูกขาดอาจมีผลประกอบการทั้งกำไรเกินปกติ กำไรปกติ และขาดทุน ก็ได้ ขึ้นอยู่ต้นทุนของหน่วยธุรกิจแต่ละรายสูงหรือต่ำ เมื่อเข้าสู่ดุลยภาพระยะสั้น จะมีค่าของ $MR = SMC < P = AR \geq AVC$

2.3. คุณภาพของหน่วยธุรกิจผู้ผูกขาดในระยะยาว : การกำหนดราคาและผลผลิตการศึกษาหน่วยธุรกิจผู้ผูกขาดในระยะสั้นอาจมีทั้งกำไรและขาดทุน แต่ในระยะยาวหน่วยธุรกิจเปลี่ยนปัจจัยคงที่ให้เป็นผันแปรทั้งหมดได้ ถ้ายังขาดทุนอยู่ก็จะสรรหาวิธีการใช้ทรัพยากรแบบใหม่และเลือกขนาดการผลิตที่เหมาะสม เพื่อทำให้มีกำไรทางเศรษฐกิจ(Economic Profit) รวมทั้งกรณีมีกำไรน้อย ให้มีกำไรมากขึ้นอีกด้วย

รูปภาพที่ 2.5 หน่วยธุรกิจผูกขาดในระยะยาวกับขนาดการผลิตที่มีกำไรมากที่สุด

อธิบายรูปภาพที่ 2.5 เริ่มต้นจากเส้น D เป็นเส้นอุปสงค์และเส้นรายรับเฉลี่ย(AR) ผู้ผูกขาดกำหนดราคาขายสินค้าเท่ากับ OP_0 และปริมาณผลผลิตเท่ากับ OQ_0 ณ จุด $MR = SMC_0$ มีต้นทุนรวมเฉลี่ย(SAC_0) ต่อหน่วยที่จุด E_0 เท่ากับ OA ดังนั้นกำไรต่อหน่วยเท่ากับ AP_0

เนื่องจากในระยะยาวหน่วยธุรกิจผู้ผูกขาด สามารถเลือกขนาดการผลิตที่เหมาะสมกว่าและมีกำไรมากกว่าได้ เมื่ออยู่บนเส้นต้นทุนรวมเฉลี่ย (LAC) และ ปริมาณการผลิตที่ $MR = LMC$ ตรงที่ราคาต่อหน่วยเท่ากับ P_1 ต่ำกว่า P_0 และต้นทุนรวมเฉลี่ยต่อหน่วย($SAC_1 = LAC$) ที่จุด E_1 เท่ากับ OB มีกำไรต่อหน่วยเท่ากับ BP_1 มีกำไรต่อหน่วยมากกว่าขนาดการผลิตก่อนหน้านี้

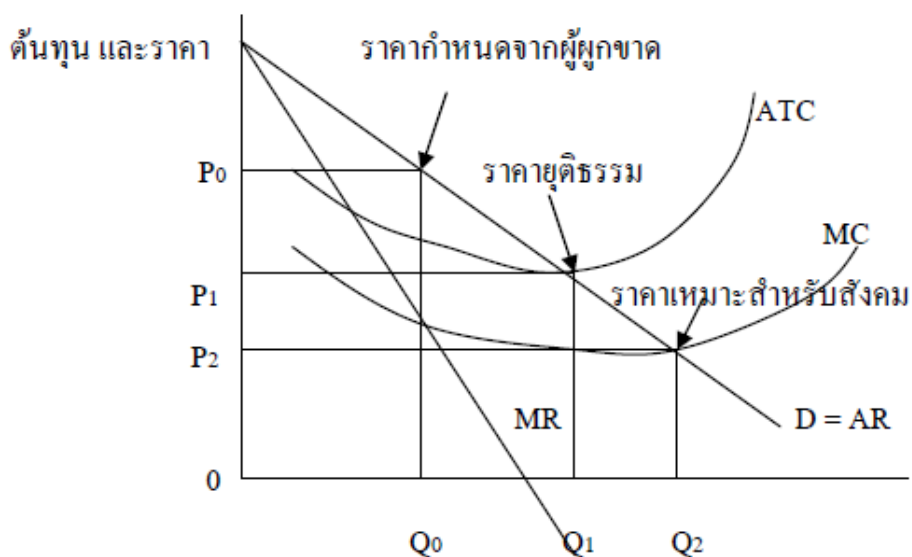
กล่าวโดยสรุป ในระยะยาวเมื่อหน่วยธุรกิจผู้ผูกขาด มีโอกาสเลือกขนาดการผลิตที่เหมาะสมเพื่อให้มีกำไรสูงสุดได้ ดังนั้นหน่วยธุรกิจจะเข้าสู่ดุลยภาพได้ จะมีค่าของ $MR = SMC = LMC < P = AR \geq SAC = LAC$

เส้นอุปทานของผู้ผูกขาด การศึกษาตลาดแข่งขันสมบูรณ์ พบว่าเส้นอุปทานของผู้ผลิตสินค้าอยู่บนเส้น MC เหนือจุดต่ำสุดของ เส้น AVC แต่ในตลาดผูกขาดไม่สามารถหาเส้นอุปทานได้ เนื่องจาก ความสัมพันธ์ของ ระดับราคาและปริมาณผลผลิตไม่ได้อยู่บนเส้น MC แต่อยู่บนเส้น อุปสงค์(D) และรายรับเฉลี่ย(AR) จึงอาจกล่าว ได้เป็นจุดหนึ่งของเส้นอุปทานเท่านั้น

2.4. การควบคุมการผูกขาด : สินค้าในตลาดผูกขาด เมื่อมองจากความเสียหายของผู้บริโภค จะไม่ ต้องการซื้อสินค้าที่มีราคาแพงกว่าตลาดแข่งขันสมบูรณ์ อย่างไรก็ตามถ้ารัฐบาลต้องการปกป้องคุ้มครอง ผู้บริโภคไม่ให้ถูกเอาเปรียบมากเกินไป ก็ต้องเข้ามาควบคุมดูแลการผูกขาดให้ดำเนินงานอย่างเหมาะสมได้ โดยการกำหนดราคาและปริมาณการผลิตสินค้า หรือการควบคุมโดยการเก็บภาษีจากหน่วยธุรกิจผู้ผูกขาด ซึ่ง เรียกว่า การผูกขาดภายใต้ข้อบังคับ (Regulated monopoly) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) **การควบคุมโดยกำหนดราคาและปริมาณการผลิตของผู้ผูกขาด :** เป็นการควบคุมผู้ผูกขาดโดยตรง ด้วยการกำหนดราคาขายสินค้า หรือ ปริมาณการผลิตให้เหมาะสม

รูปภาพที่ 2.6 การควบคุมราคาหรือปริมาณการผลิตของผู้ผูกขาด

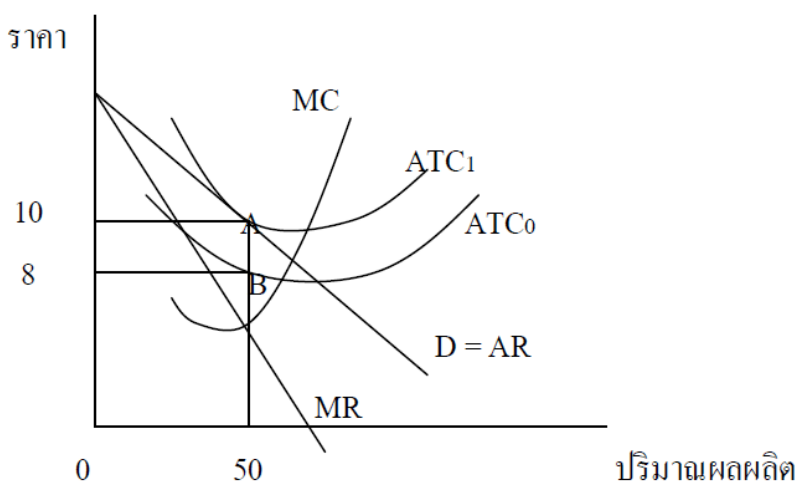
อธิบายรูปภาพที่ 2.6 เนื่องจากผู้ผูกขาดต้องการกำไรมากที่สุด จึงกำหนดราคาขายเท่ากับ P_0 และ ปริมาณผลผลิตน้อยกว่าเท่ากับ Q_0 ซึ่งเป็นจุดตัดของ $MR = MC$ ระดับราคานี้ถือว่าหน่วยผลิตมีกำไรเกินปกติ

รัฐบาลเห็นว่าราคาสินค้าในตลาดควรจะมีแค่กำไรปกติเท่านั้น ตรงจุดต่ำสุดของเส้น ATC ตัดกับเส้นอุปสงค์(D) และเส้นรายรับเฉลี่ย(AR) ก็ควรจะควบคุมราคาขายให้อยู่ที่ P_1 และปริมาณการผลิตสินค้าเท่ากับ Q_1 ทำให้ผู้บริโภคได้มีสินค้าให้เลือกมากขึ้น จุดนี้เราเรียกว่า ราคายุติธรรม(Fair Price) หรือ จุดคุ้มทุน (Break-even point)

แต่ถ้ารัฐบาลจะให้ความสำคัญกับประชาชนผู้บริโภคเป็นสำคัญ ก็ต้องกำหนดราคาขายสินค้าที่ P_2 และปริมาณผลผลิตเท่ากับ Q_2 ซึ่งเป็นจุดตัดของเส้นอุปสงค์(D) กับเส้นMC เราถือจุดนี้เป็นการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ(Social optimal price) แต่หน่วยธุรกิจผู้ผูกขาดอาจต้องขาดทุน

(2) การควบคุมผู้ผูกขาดโดยการเก็บภาษี : ถ้ารัฐบาลไม่ต้องการใช้วิธีกำหนดราคาและปริมาณการผลิตเป็นเครื่องมือในการควบคุมผู้ผูกขาด ยังมีเครื่องมือภาษีที่จะเป็นตัวควบคุมกำไรของผู้ผูกขาดไม่ให้สูงเกินไปได้

รูปภาพที่ 2.7 การควบคุมผู้ผูกขาดโดยใช้การเก็บภาษี

อธิบายรูปภาพที่ 2.7 เริ่มต้นจากหน่วยธุรกิจผู้ผูกขาด กำหนดราคาสินค้าไว้ที่ 10 บาทต่อหน่วย แต่ต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วย(ATC_0) เท่ากับ 8 บาท มีกำไร 2 บาทต่อหน่วย ซึ่งถือเป็นกำไรเกินปกติ

ถ้ารัฐบาลมองเห็นว่าหน่วยธุรกิจมีกำไรมากเกินไปและผู้บริโภคเดือดร้อน จึงมีการเก็บภาษีหน่วยละ 2 บาท ทำให้ต้นทุนของผู้ประกอบการเพิ่มขึ้นเป็นเส้น ATC_1 สัมผัสเส้นอุปสงค์ที่จุด A สมมติว่าการเก็บภาษีไม่มีการผลกระทบไปให้ผู้บริโภคและราคาขายสินค้าไม่เปลี่ยนแปลงดังนั้นต้นทุนเฉลี่ยจึงเท่ากับ 10 บาทต่อหน่วย ดังนั้นผู้ประกอบการจึงมีกำไรปกติเท่านั้น ($TR - TC = 0$)

3. การผูกขาดธุรกิจในประเทศไทย

3.1 ปัญหาการผูกขาดในประเทศไทย

ปัญหาการผูกขาดในประเทศไทยมีความแพร่หลายมากหรือน้อยเพียงใด มีรูปแบบหรือลักษณะอย่างไร และก่อความเสียหายให้แก่เศรษฐกิจและสังคมไทยมากน้อยเพียงใด หน่วยงานของรัฐที่ควรจะต้องตอบคำถามดังกล่าวได้คือ สำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการบังคับใช้พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทในการป้องกันการผูกขาดในประเทศไทย

ข้อมูลจากเว็บไซต์ของสำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า ระบุว่าได้มีการพิจารณากรณีผูกขาดทั้งหมด 74 เรื่อง จากจำนวนดังกล่าว มีเรื่องที่ยุติไปแล้วจำนวน 52 เรื่อง (ไม่มีข้อมูลในรายละเอียดว่าเรื่องร้องเรียนแต่ละเรื่องนั้น มีข้อมูลอย่างไร และด้วยเหตุผลเช่นไร) ร้องการนำเสนอคณะกรรมการฯ จำนวน 10 เรื่อง ติดตามสถานการณ์จำนวน 5 เรื่อง อยู่ในขณะติดตามพฤติกรรมจำนวน 2 เรื่อง อยู่ระหว่างการดำเนินการของอนุกรรมการสอบสวนจำนวน 4 เรื่อง และดำเนินการอยู่จำนวน 1 เรื่อง

เป็นที่น่าสังเกตว่า ข้อมูลเหล่านี้เป็นแต่เพียงการให้ตัวเลขที่แสดงให้เห็นถึงสถานภาพของเรื่องร้องเรียนที่อยู่ในกระบวนการของสำนักงานฯ เท่านั้น หากแต่ไม่มีการให้รายละเอียดใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องร้องเรียนในแต่ละเรื่องว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร มีประเด็นใจความว่าอย่างไร คณะกรรมการฯ ได้ดำเนินการอย่างไร ผลการสอบสวนของคณะอนุกรรมการสอบสวนเป็นอย่างไร มีข้อเท็จจริงอะไรที่ใช้ในการพิจารณาและในการตัดสินใจการขาดข้อมูลรายละเอียดเหล่านี้ ทำให้ไม่สามารถทราบถึงสภาพปัญหาของการผูกขาดในเศรษฐกิจไทยว่ามี ความรุนแรงและแพร่หลายมากหรือน้อยเพียงใด และมีรูปแบบหรือวิธีการอย่างไรแต่ประเด็นสำคัญที่สามารถสรุปได้จากข้อมูลเหล่านี้ คือ สำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าไม่เคยมีการดำเนินคดีตามกฎหมายกับผู้ประกอบการรายใดแม้แต่รายเดียวในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา

ปัญหาการผูกขาดในระบบการค้าของประเทศไทยมีอยู่อย่างแพร่หลาย และปัญหาดังกล่าวกระจุกตัวอยู่กับบริษัทในเครือของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ เช่น เครือปูนซิเมนต์ไทย เครือเจริญโภคภัณฑ์ และเครือ ปตท. ซึ่งไม่ใช่เรื่องแปลก หากแต่มีสาเหตุจากการที่กลุ่มธุรกิจเหล่านี้มีสินค้าที่หลากหลาย เพราะเครือบริษัทบางกลุ่มมีสินค้าที่หลากหลายหากแต่ไม่ค่อยมีปัญหาการผูกขาดเนื่องจากประกอบกิจการในสาขาธุรกิจที่มีการแข่งขันสูงและ “ธุรกิจที่ไม่เกี่ยวกับสัมปทานของรัฐ” เช่น ธุรกิจการผลิตสินค้าเพื่อส่งออกหรือธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น

เครือธุรกิจที่มีปัญหาเกี่ยวกับการผูกขาดมักเป็นธุรกิจสองประเภท ประเภทแรก คือ ธุรกิจที่ประกอบกิจการในลักษณะครบวงจร เช่น ในกรณีของกลุ่ม ปตท. ที่มีธุรกิจขุดเจาะน้ำมัน ถ่านหิน และขายปลีกและ

ขายส่งน้ำมัน เครื่องเจริญโภคภัณฑ์ที่มีธุรกิจการเกษตรแบบครบวงจร เช่น มีทั้งธุรกิจฟอแพนธุ์แม่พันธุ์ไก่ อาหารไก่ ฟาร์มไก่และไข่ไก่ หรือเครื่องปูนซีเมนต์ที่มีทั้งธุรกิจปูนซีเมนต์และกระเบื้องที่ทำจากซีเมนต์ การมีธุรกิจในลักษณะครบวงจรทำให้คู่แข่งมีโอกาสที่จะถูก “บีบ” ให้ออกจากตลาดได้ง่าย เนื่องจากต้องพึ่งพาสินค้าหรือวัสดุชั้นกลางที่ผลิตโดยคู่แข่ง เช่น ปตท. สามารถปฏิเสธที่จะจำหน่ายน้ำมันให้แก่สถานบริการน้ำมันของคู่แข่งที่ไม่มีโรงกลั่นน้ำมันของตนเองได้หรือตั้งราคาน้ำมันขายส่งให้สูง ในขณะที่เดียวกันก็ตัดราคาขายปลีกทำให้คู่แข่งไม่มีค่าการตลาดเหลือพอที่จะอยู่รอดในเชิงธุรกิจได้ ในลักษณะเดียวกับที่บริษัทยักษ์ใหญ่ด้านการเกษตรสามารถขึ้นราคาฟอแพนธุ์ แม่พันธุ์ไก่ อาหารไก่ และในขณะเดียวกันก็ทุ่มราคาไข่ไก่ในตลาดทำให้เกษตรกรเลี้ยงไก่ไม่สามารถแข่งขันได้

ธุรกิจประเภทที่สองที่มักมีการร้องเรียนเรื่องการผูกขาด คือ ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสัมปทานของภาครัฐ เช่น ธุรกิจโทรคมนาคม ธุรกิจระบบบอกรับสมาชิก ธุรกิจสุรา เนื่องจากการแข่งขันในตลาดมีจำกัด ผู้ประกอบการจึงสามารถใช้อำนาจทางตลาดในการแสวงหากำไรส่วนเกินได้จากการกำหนดราคาสินค้า (โทรศัพท์มือถือ) หรือ อัตราค่าบริการ (ค่าสมาชิกบริการโทรทัศน์ระบบบอกรับสมาชิก) ที่สูงเกินควรได้ ในบางกรณี ผู้รับสัมปทานอาจใช้อำนาจผูกขาดในตลาดสัมปทานหนึ่งเพื่อแย่งชิงตลาดในอีกธุรกิจหนึ่งที่มีการแข่งขันเสรี เช่น ในกรณีของการบังคับขายพ่วงเหล้ากับเบียร์ เหล้ากับน้ำดื่ม เป็นต้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่านโยบายหรือกฎระเบียบของภาครัฐมีส่วนในการสร้างการผูกขาดในระบบเศรษฐกิจไทย

จากที่กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามีการร้องเรียนพฤติกรรมการผูกขาดเข้ามาจำนวนมาก แม้ว่าผู้ที่ร้องเรียนจะไม่สามารถคาดหวังอะไรได้อย่างเป็นรูปธรรมจากหน่วยงานป้องกันการผูกขาดของภาครัฐได้ซึ่งสะท้อนว่ามีผู้ได้รับความเดือดร้อนจากการผูกขาดอยู่จริงในภาคธุรกิจไทย และแพร่หลายอยู่ในหลายภาคส่วนของธุรกิจไทย แต่คำถามคือ พฤติกรรมที่ถูกร้องเรียนเหล่านี้มีลักษณะที่เป็นการผูกขาดจริงมากหรือน้อยเพียงใด เนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าไม่มีข้อมูลรายละเอียดใดๆ เกี่ยวกับข้อยุติของกรณีเรื่องร้องเรียนทั้ง 52 กรณี ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว จึงต้องอ้างอิงรายงานการวิจัยในอดีตของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 2 ฉบับ ซึ่งได้ประเมินพฤติกรรมการผูกขาดในภาคธุรกิจให้แก่ สำนักแข่งขันทางการค้าและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งปรากฏดังตาราง 3.1

จากการศึกษาพบว่าบริษัทที่มีพฤติกรรมที่อาจเป็นการผูกขาดตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้าทั้งหมดเป็นบริษัทไทยที่เป็นบริษัทในเครือของกลุ่มบริษัทขนาดใหญ่หรือบริษัทต่างชาติซึ่งมีรายได้ในหลักพันล้านขึ้นไปทั้งสิ้น

ตารางที่ 3.1 ลักษณะของพฤติกรรมที่เป็นการจำกัดหรือกีดกันการแข่งขันของธุรกิจไทย

อุตสาหกรรม	จำนวนผู้ประกอบการในตลาด	ส่วนแบ่งตลาด (พ.ศ. 2544) (ร้อยละ)	รายได้ (ผู้ผูกขาด) ปี พ.ศ. 2550 (ล้านบาท)	พฤติกรรมที่เป็นการผูกขาด
1. ซีเมนต์ (เครือบริษัท)	8	41	2.8 แสน	กำหนดราคาสินค้าร่วมกัน บังคับหรือจูงใจไม่ให้แย่งชิงจำหน่าย สินค้าของคู่แข่ง
2. กระเบื้องคอนกรีตมุง หลังคา (เครือบริษัท)	5	50	3 พัน	บังคับหรือจูงใจไม่ให้แย่งชิงจำหน่าย สินค้าของคู่แข่ง
3. แผ่นกระจก (บริษัทต่างชาติ)	4	52	6 พัน	บังคับหรือจูงใจไม่ให้แย่งชิงจำหน่าย สินค้าของคู่แข่ง
4. จักรยานยนต์ (บริษัทต่างชาติ)	5	75	6.7 หมื่น	บังคับหรือจูงใจไม่ให้แย่งชิงจำหน่าย สินค้าของคู่แข่ง การปฏิเสธการขายชิ้นส่วนให้แก่คู่แข่ง รายย่อย
5. ยางรถยนต์ (บริษัทต่างชาติ)	4*	45	2.4 หมื่น	บังคับหรือจูงใจไม่ให้แย่งชิงจำหน่าย สินค้าของคู่แข่ง
6 เบียร์ (เครือบริษัท)	5	64	1.9 หมื่น	ทุ่มตลาด (โดยนำกำไรที่ได้จากสุรามา ชดเชย) กำหนดปริมาณการขายขั้นต่ำ (1000 ลิ้ง/ เดือน)
7. สุรา (เครือบริษัท)	6*	92	2.7 หมื่น*	บังคับให้แย่งชิงซื้อเบียร์หรือน้ำดื่มพร้อม สุรา กำหนดราคาสินค้าที่สูงเกินควร กำหนดปริมาณการขายขั้นต่ำ บังคับหรือจูงใจไม่ให้ตัวแทนจำหน่าย ขายสินค้าของคู่แข่ง กักตุนสุราเพื่อเตรียมการทุ่มตลาด
8. บริการ โทรศัพท์เคลื่อนที่ (เครือบริษัท)	6	53	1.13 แสน	กำหนดอัตราค่าบริการรายเดือนร่วมกัน (500 บาทต่อเดือน) บังคับขายพ่วง โทรศัพท์พร้อมเลขหมาย
9. อาหารไก่ไข่ (เครือบริษัท)	7	32 (พ.ศ. 2548)	1.58 แสน	ขายพ่วงไก่พ่อแม่พันธุ์กับอาหารสัตว์
10. โทรศัพท์เคลื่อนที่ (เครือบริษัท)	1	100	1.27 หมื่น	บังคับขายแพ็คเกจราคาสูงสุด

หมายเหตุ* บริษัทในเครือนับรวมเป็นรายเดียว

3.2 การผูกขาดจากกฎระเบียบของภาครัฐ

ประเทศไทยมี พ.ร.บ. การแข่งขันทางการค้าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 โดยนับเป็นประเทศแรกในอาเซียนที่มีการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว เป็นที่น่าเสียดายว่า แม้ประเทศไทยจะเป็นประเทศแรกในภูมิภาคอาเซียน ที่มีการตรากฎหมายว่าด้วยการป้องกันการผูกขาดอย่างเต็มรูปแบบ แต่กลับไม่มีการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ในทางปฏิบัติแต่อย่างใดในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ดังจะเห็นได้ว่า เรื่องร้องเรียนจำนวนมากที่ระบุว่ามิชอบคดีแล้วนั้นล้วนแต่ไม่พบหลักฐานของความผิดของผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีข้อมูลเหตุผลสนับสนุน นอกจากนี้แล้ว เรื่องร้องเรียนที่ค้างคามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 อีกจำนวนหนึ่งก็ยังไม่มีคำตัดสิน เว้นแต่ในกรณีผู้ผลิตรถจักรยานยนต์เท่านั้นที่สำนักแข่งขันทางการค้ามีคำตัดสินว่ามีความผิดจริง และได้ดำเนินการทางกฎหมาย หากแต่ต้องเผชิญกับการที่อัยการสั่งไม่ฟ้องด้วยเหตุผลว่ากระบวนการสอบสวนผิดขั้นตอน คณะผู้วิจัยขอตั้งข้อสังเกตว่า แม้เรื่องร้องเรียนที่เข้ามาส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับบริษัทที่มีสัญชาติไทย หากแต่ผู้ที่ถูกกล่าวหาเพียงรายเดียวกลับเป็นบริษัทต่างชาติที่อาจไม่มีเส้นสายทางการเมือง

การที่คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าซึ่งเป็นผู้ควบคุม กฎ กติกาการแข่งขันที่เป็นธรรมถูกอำนาจทางการเมืองและอำนาจของกลุ่มทุนขนาดใหญ่เข้าแทรกแซงตลอดมา เป็นผลทำให้กลไกในการป้องกันการผูกขาดในประเทศไทยล้มเหลวโดยสิ้นเชิง ดังจะเห็นได้ว่า คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าไม่มีความกระตือรือร้นที่จะออกเกณฑ์ที่จำเป็นในการบังคับใช้กฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นเกณฑ์ของผู้ประกอบการที่มีอำนาจเหนือตลาดตามมาตรา 25 หรือเกณฑ์การควบรวมธุรกิจตามมาตรา 26 จนกระทั่งมาในยุคของรัฐบาลที่มาจากการปฏิวัติในปี พ.ศ. 2550 จึงได้มีการคลอดเกณฑ์ของผู้มีอำนาจเหนือตลาดออกมา หลังจากที่ถูกกฎหมายการแข่งขันทางการค้าได้มีการบังคับใช้นานถึง 8 ปี แต่ก็ยังเป็นเกณฑ์ที่ค่อนข้างหละหลวมๆ และแม้จะมีการประกาศเกณฑ์ แต่ก็ยังคงไม่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังเช่นเดิม ในส่วนของเกณฑ์การควบรวมธุรกิจนั้น ยังไม่มีการประกาศกำหนดจนทุกวันนี้ ทำให้รัฐไม่มีเครื่องมือในการกำกับการควบรวมธุรกิจระหว่างธุรกิจขนาดใหญ่ที่อาจนำไปสู่การผูกขาด เช่นในกรณีของการควบรวมธุรกิจโทรทัศน์เคเบิล IBC ของกลุ่มชินวัตร กับ UTV ของกลุ่มเจริญโภคภัณฑ์ในอดีต ซึ่งได้กลายมาเป็น UBC ในปัจจุบัน แม้จะมีกฎหมายที่ได้ให้อำนาจดังกล่าวไว้แล้ว

กล่าวโดยสรุปแล้ว กฎกติกาการค้าของประเทศไทยในปัจจุบันมีอยู่ในสภาพของ “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” ใครมือสั้นก็ต้องหาทางคืบรนช่วยตนเอง เพราะไม่สามารถหวังพึ่งพาทางราชการให้เข้ามาช่วยเหลือและดูแลให้เกิดความเป็นธรรมได้เลย แต่ที่น่าเป็นห่วงมากกว่านั้นคือ บ่อยครั้ง กฎกติกาของรัฐเองเป็นต้นเหตุของการผูกขาดของธุรกิจ

3.2.1 สัมปทานผูกขาดของรัฐวิสาหกิจและหน่วยงานราชการ

ประเทศไทยมีรัฐวิสาหกิจอยู่ประมาณ 60 แห่ง โดยส่วนมากจะเป็นวิสาหกิจที่ดำเนินการในรูปแบบของการส่งเสริม เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การสะพานปลา องค์การส่งเสริมการโคนมแห่งประเทศไทย การกีฬาแห่งประเทศไทย ฯลฯ แต่ก็มีรัฐวิสาหกิจอีกจำนวนหนึ่งที่ประกอบกิจการในเชิงพาณิชย์โดยแข่งขันโดยตรงกับผู้ประกอบการ การที่รัฐวิสาหกิจแข่งขันกับเอกชนอาจไม่มีปัญหามากนัก หากมีการแข่งขันกันภายใต้ กฎ กติกาที่เท่าเทียมกัน หากแต่ในความเป็นจริงรัฐวิสาหกิจกลับมีอำนาจผูกขาดทางกฎหมายทำให้คู่แข่งมีสถานภาพเพียง “ผู้รับสัมปทาน” หรือ “ผู้ร่วมการงาน” กับรัฐวิสาหกิจเหล่านี้เท่านั้น มิได้เป็นผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการโดยตรง รัฐวิสาหกิจเหล่านี้สามารถสร้างรายได้จากการเก็บ “ค่าตั้งหรือค่าคอมมิชชั่น” จากการให้สัมปทานแก่ผู้ประกอบการเอกชนโดยที่ไม่ต้องลงทุนใดๆ ในขณะเดียวกัน บริษัทเอกชนที่ได้รับสัมปทานผูกขาดก็สามารถสร้างกำไรได้อย่างงามจากการผูกขาด การแบ่งรายได้ระหว่างรัฐวิสาหกิจที่เป็นผู้ให้สัมปทานและบริษัทเอกชนที่เป็นผู้รับสัมปทานเป็นระบบที่สมประโยชน์กันทั้งสองฝ่าย โดยผู้ที่เสียประโยชน์จากระบบดังกล่าวก็คือ ผู้ใช้บริการหรือผู้บริโภคที่ต้องแบกรับค่าใช้จ่ายที่สูงจากราคาสินค้าหรือค่าบริการที่แพงเกินควร

ตารางที่ 3.2 ด้านล่างนี้ได้แสดงรายชื่อรัฐวิสาหกิจที่มีรายได้จากการให้สัมปทานในการประกอบธุรกิจที่ตนได้รับสิทธิในการผูกขาด ซึ่งรายได้เหล่านี้นับได้ว่าเป็น “ผลประโยชน์ส่วนเกิน” จากการผูกขาดโดยตรงของรัฐวิสาหกิจ

ตารางที่ 3.2 การผูกขาดของรัฐวิสาหกิจ

รัฐวิสาหกิจ	อำนาจผูกขาด/สิทธิพิเศษ	ผลประโยชน์ส่วนเกิน
บมจ. อสมท.	เจ้าของสัญญาสัมปทาน ช่อง 3 โทรทัศน์เคเบิล และสถานีวิทยุ 62 แห่งทั่วประเทศ	รายได้จากสัมปทานช่อง 3 ในปี พ.ศ. 2551 เท่ากับ 142.8 ล้านบาท (ร้อยละ 3.7 ของรายได้โดยประมาณ) รายได้จากสัมปทาน UBC เท่ากับ 564.5 ล้านบาท (ร้อยละ 6.5 ของรายได้)
บมจ. TOT	เจ้าของสัมปทาน AIS TA และ TT&T	รายได้จากส่วนแบ่งรายได้สัมปทานเท่ากับ 23,754 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2551
บมจ. CAT Telecom	เจ้าของสัมปทาน DTAC และ TRUE MOVE	รายได้จากสัมปทานเท่ากับ 13,754 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2550

* การต่อสัญญาสำหรับช่วงปี พ.ศ. 2553-2563 นั้น มีเงื่อนไขเบื้องต้นว่าบริษัท BEC World ซึ่งเป็นผู้รับสัมปทานจะต้องจ่ายรายได้ขั้นต่ำประมาณปีละ 200 ล้านบาท หากแต่คณะกรรมการ อ.ส.ม.ท. กำลังมีการเจรจาเพื่อเพิ่มผลประโยชน์ดังกล่าว

อนึ่ง การสร้างรายได้จากการให้สัมปทานผูกขาดมิได้จำกัดเฉพาะสำหรับรัฐวิสาหกิจเท่านั้น หากแต่รวมถึงหน่วยงานราชการด้วย เช่น กรมพัฒนาธุรกิจการค้าได้ให้สัมปทานแก่ บมจ. บิสซิเนส ออนไลน์ เป็นผู้ผูกขาดการให้บริการข้อมูลบริษัทจดทะเบียนทั้งหมดในลักษณะออนไลน์แก่ลูกค้า แม้บริการดังกล่าวจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับสื่อที่ต้องการตรวจสอบข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับนิติบุคคลที่เป็นข่าวและสำหรับภาควิชาการที่ต้องการศึกษาโครงสร้างและผลการดำเนินงานของภาคธุรกิจในประเทศไทย แต่อัตราค่าบริการกลับสูงมาก ส่งผลให้อัตรากำไร (สุทธิ) ของบริษัทดังกล่าวเพิ่มจากร้อยละ 8.45 ในปี พ.ศ. 2547 เป็นร้อยละ 17.2 ในปี พ.ศ. 2549 และร้อยละ 27.3 ในปี พ.ศ. 2551 คณะผู้วิจัยขอตั้งข้อสังเกตว่า การที่กรมพัฒนาธุรกิจการค้าได้รับส่วนแบ่งรายได้จากบริษัทเอกชนอาจทำให้กรมพัฒนาธุรกิจการค้าไม่มีแรงกระตุ้นในการปรับปรุงการเข้าถึงฐานข้อมูลของตนเองให้แก่ประชาชนและไม่มีแรงจูงใจที่จะเข้ามาควบคุมอัตราค่าบริการให้เป็นธรรมสำหรับผู้ใช้บริการ

นอกจากการได้รับยกเว้นจาก กฎ กติกาว่าด้วยการแข่งขันทางการค้าแล้ว รัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่ส่วนมากมักมีผู้บริหารระดับสูงของภาครัฐ ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายหรืออำนาจทางกฎหมายเป็นกรรมการ ตัวอย่างเช่น กรรมการของ บมจ. ปตท. ซึ่งเป็นบริษัทที่มีรายได้สูงที่สุดในตลาดหลักทรัพย์นั้น ประกอบไปด้วย ท่านรองปลัดกระทรวงพลังงาน (เดิมที่เป็นท่านปลัด) ซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายด้านพลังงาน และกำกับดูแล ปตท. (การกำหนดอัตราค่าผ่านท่อ) ท่านเลขาธิการสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายของประเทศในภาพรวม และท่านอัยการสูงสุดและท่านเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา ซึ่งเป็นผู้ดูแลด้านกฎหมายของภาครัฐ หากได้เห็นรายชื่อกรรมการของ บมจ. ปตท. แล้ว คงมีผู้ประกอบการน้อยราย (และหน่วยงานของรัฐอื่นๆ) ที่กล้าต่อกรด้วย ในลักษณะเช่นเดียวกันกับ บมจ. บิสซิเนส ออนไลน์ ที่มีอดีตอธิบดีกรมพัฒนาธุรกิจการค้าเป็นประธานกรรมการและผู้ถือหุ้น (รายย่อย) ของบริษัท

โดยสรุปแล้ว การที่หน่วยงานภาครัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งตามหลักการแล้วมีภาระหน้าที่ที่จะต้องคุ้มครองผลประโยชน์ของสาธารณะกลับเข้าไปมีผลประโยชน์ทางการเงินร่วมกับบริษัทที่ผูกขาดทำให้กลไกในการกำกับดูแลธุรกิจเหล่านี้นักพร่อง

3.2.2 การผูกขาดที่เกิดจากกฎระเบียบในการกำกับดูแลของภาครัฐ

การผูกขาดที่เกิดจาก กฎ กติกาของภาครัฐบางครั้งมีรูปแบบที่ไม่ชัดเจน ดังเช่นในกรณีของการให้สัมปทานดังที่ได้กล่าวมาแล้ว หากแต่เกิดจากการใช้อำนาจแห่งดุลยพินิจในการกำหนดเงื่อนไขบางประการที่มีผลกระทบโดยตรงต่อสถานะการแข่งขันในตลาด เช่น การประกอบธุรกิจบางประเภทต้องขออนุญาตการประกอบธุรกิจจากหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ เช่น ธุรกิจที่เกี่ยวกับบริการสาธารณูปโภคพื้นฐาน อันได้แก่ ไฟฟ้า ประปา ขนส่ง และสื่อสาร ธุรกิจการเงิน เช่น ธุรกิจธนาคาร ธุรกิจสินเชื่อ และธุรกิจการค้าหลักทรัพย์

และธุรกิจ “บาป” เช่น ธุรกิจการผลิตสุรา เป็นต้น ทำให้ภาวะการแข่งขันในตลาดเหล่านี้อยู่ไม่ได้เป็นไปโดยเสรี หากแต่ขึ้นอยู่กับ กฎ กติกาที่หน่วยงานของรัฐกำหนดขึ้นมา หากหน่วยงานที่ดูแลมีนโยบายในการจำกัดใบอนุญาต ผู้ประกอบการที่ถือใบอนุญาตอยู่เดิมก็จะมีอำนาจผูกขาดขึ้นมาทันที

ตัวอย่างเช่น ในกรณีของธุรกิจสุราซึ่งมีการผูกขาดภายใต้ระบบสัมปทานตั้งแต่เดิมมาเป็นเวลากว่า 40 ปี ก่อนที่กรมสรรพสามิตจะเปิดเสรีการผลิตสุราในปี พ.ศ. 2542 โดยให้ผู้ประกอบการที่ต้องการผลิตสุราสามารถขออนุญาตการผลิตสุราได้ หากแต่เงื่อนไขในการตั้งโรงสุราที่กำหนดขึ้น เช่น ปริมาณการกลั่นขึ้นตำพื้นที่ขั้นต่ำของโรงงาน และระยะที่ต้องอยู่ห่างจากแหล่งน้ำ ทำให้ไม่มีผู้ประกอบการรายใดสามารถขออนุญาตการผลิตสุราได้ ส่งผลให้ตลาดการผลิตสุราเป็นตลาดที่ผูกขาดมาโดยตลอด แม้ในทางทฤษฎีจะมีการเปิดเสรีการประกอบกิจการนี้แล้วก็ตาม หรือในกรณีที่มีการจำกัดใบอนุญาตการประกอบกิจการนายหน้าค้าหุ้น หรือ โบรกเกอร์ ทำให้ผู้ให้บริการในตลาดมีน้อยราย และทำให้การแข่งขันในตลาดมีจำกัดผู้ประกอบการจึงสามารถรวมตัวกันในการกำหนดอัตราค่าบริการร่วมกันหรือสร้าง กฎ กติกา เพื่อจำกัดการแข่งขันระหว่างกัน เพื่อสร้างกำไรส่วนเกินได้ง่ายหรือบางครั้ง กฎ ระเบียบของรัฐเอง เช่น การกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมสูงสุด ซึ่งแม้จะมีเจตนาที่ดีในการคุ้มครองผู้บริโภคแต่หากกลายเป็นเครื่องมือที่ผู้ประกอบการใช้ในการกำหนดอัตราค่าบริการร่วมกัน โดยถูกต้องตามกฎหมาย

3.3 ตัวอย่างของธุรกิจที่ผูกขาดภายในประเทศไทย

3.3.1 กรณีของบริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) หรือเรียกว่า AOT

เป็นธุรกิจผู้ให้บริการ “ท่าอากาศยาน” ที่เป็นหัวใจหลักของไทย 2 แห่งคือ ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ และท่าอากาศยานดอนเมือง แต่เพียงผู้เดียว โดยถ้าใครที่ต้องการเดินทางโดยการขนส่งทางอากาศทั้งภายในประเทศและต่างประเทศย่อมต้องมาใช้ท่าอากาศยานทั้งสองแห่งนี้แน่นอน และยังมีท่าอากาศยานเชียงใหม่, แม่ฟ้าหลวง, ดอนเมือง, ภูเก็ต และหาดใหญ่

โดยในแง่ของรายได้ ในปี พ.ศ. 2560 AOT มีรายได้ถึง 54,901 ล้านบาท โดยรายได้หลักจะมาจาก การให้บริการสนามบิน และยังมีธุรกิจอื่นๆ เช่น รายได้จากกิจการโรงแรม การให้เช่าคลังสินค้า บริการท่องเที่ยว น้ำมันและเติมน้ำมัน รวมถึงให้บริการรถเช่า

โดยในธุรกิจสนามบินอยู่ในโมเดลการผูกขาด โดยเฉพาะ AOT ที่ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจ มีกระทรวงการคลังถือหุ้นอยู่ 70% อีก 30% ที่เหลือคือนักลงทุนทั่วไป โดยเหตุผลที่ AOT เป็นธุรกิจผูกขาดทั้งๆ ที่มีสนามบินของกรมท่าอากาศยาน, สายการบินบางกอกแอร์เวย์ส เพราะว่าแม้จะบริหารสนามบินแค่ 6 แห่ง แต่ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ และดอนเมืองสามารถสร้างรายได้มหาศาลให้แก่ AOT เนื่องจากสนามบินสองแห่งนี้มีสัดส่วนผู้โดยสารรวมกันถึง 74% จาก 6 สนามบินที่ AOT บริหารอยู่และยังมีอำนาจในการบริหารสนามบิน

ทำเลอันดับ 1 และ 2 ของประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีการเปรียบเทียบแต่ก็เชื่อว่า AOT จะเป็นคู่แข่งกับ กรมท่าอากาศยานหรือสายการบินบางกอกแอร์เวย์ส เพราะบริษัทที่กล่าวมานี้ไม่มีสนามบินที่เป็น “พื้นที่ทับซ้อนกัน” กันเลยแม้แต่ในจังหวัดไหนมีสนามบินของ AOT จะไม่มีสนามบินของ สายการบินของบางกอกแอร์เวย์สและกรมท่าอากาศยาน จึงทำให้ไม่เกิดการแย่งชิงลูกค้ากันเองเลย จึงกล่าวได้ว่าธุรกิจของ AOT นั้นเป็นธุรกิจที่ผูกขาด

3.3.2 กรณีของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เป็นรัฐวิสาหกิจด้านพลังงานภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงพลังงาน การทรวการคลัง โดยทำเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจผลิตและจำหน่ายพลังงานไฟฟ้าให้แก่การไฟฟ้านครหลวง (กฟน.) การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.) ผู้ใช้ไฟฟ้าตามกฎหมายกำหนดและประเทศใกล้เคียง พร้อมทั้งธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับกิจการไฟฟ้าภายใต้กรอบพระราชบัญญัติ กฟผ. โดยกฟผ. ถ้าอยู่ในตลาดหุ้นก็ยิ่งใหญ่ไม่แพ้กับ ปตท. หรือ AOT โดยไฟฟ้าทุกหน่วยที่ผลิตต้องไหลผ่านสายส่งของ กฟผ.

หลายคนคงเข้าใจผิดว่า กฟผ. เป็นเจ้าเดียวที่ผลิตไฟฟ้าให้แก่คนทั้งประเทศ ซึ่งจริงๆ แล้ว กฟผ. มีกำลังผลิตไฟฟ้าคิดเป็นเพียง 38.77% เท่านั้น ที่เหลืออีก 61.48% เป็นส่วนของ ผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรายใหญ่, ผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรายเล็ก, และการจัดหาจากภายนอกประเทศ (ข้อมูล ณ มิถุนายน 2560) จึงทำให้เห็นว่าการผลิตไฟฟ้าของ กฟผ. มีกำลังผลิตเพียงประมาณ 1 ใน 3 ของกำลังผลิตไฟฟ้าทั้งหมดแต่ทุกกระแสไฟฟ้าที่คนอื่นผลิตได้นั้นจะถูกรับซื้อโดย กฟผ.ทั้งหมด ก่อนที่จะขายต่อให้ กฟน. และ กฟภ. นำไปจำหน่ายแก่ผู้ใช้รายย่อยอีกทอดหนึ่ง ผ่านระบบสายส่งไฟฟ้าที่ กฟผ.เป็นผู้ควบคุมดูแลทั้งประเทศแต่เพียงผู้เดียว เรียกได้ว่า กฟผ. เป็นผู้ควบคุมกระแสไฟฟ้าทั้งหมดของประเทศอย่างแท้จริง แต่ถึงแม้จะกฟผ. จะเป็นผู้ที่ควบคุมกระแสไฟฟ้าทั้งหมดแต่ก็ไม่ได้สามารถเรียกกำไรเท่าไรก็ได้ การกำหนดราคาของไฟฟ้าในประเทศนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับ กฟผ.ฝ่ายเดียว โดยจะต้องผ่านการพิจารณาของ คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.) ซึ่งจะมาช่วยดูแลเพื่อให้ราคานั้นอยู่ในระดับที่เหมาะสมแก่ผู้ใช้รายย่อยทั่วไปด้วย

ดังนั้น เมื่อดูแบบนี้เราอาจบอกได้ว่า การผลิตไฟฟ้าในประเทศไทยนั้นไม่ใช่ลักษณะของการผูกขาด แต่เป็นระบบสายส่งไฟฟ้าที่มีลักษณะเป็นการผูกขาด

3.3.3 กรณีการผูกขาดของบริษัทเชื้อเพลิงการบินกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) หรือ BAFS

เป็นธุรกิจที่ให้บริการจัดเก็บ ขนส่ง และเติมน้ำมันให้กับบริษัทน้ำมันต่างๆ เพื่อนำน้ำมันไปส่งให้กับลูกค้าที่เป็นสายการบินที่ทำอากาศยานสุวรรณภูมิ และดอนเมือง และในต่างจังหวัด สุโขทัย สมุย และตราด เป็นความร่วมมือของบางกอกแอร์เวย์ส โดยมีบริษัทลูกค้าเป็นบริษัทน้ำมันต่างๆ โดยบริษัทน้ำมันซึ่งขายน้ำมันให้กับสายการบินต่างๆ โดยจะนำน้ำมันจากบริษัทน้ำมันมาจัดเก็บ และขนส่งเพื่อบริการเติมเข้าเครื่องโดยส่งผ่านเข้าท่อของสายการบินที่เป็นลูกค้าของบริษัทน้ำมัน โดยส่วนของส่วนแบ่งทางการตลาด ธุรกิจบริการจัดเก็บและ

ขนส่ง BAFS เป็นผู้ให้บริการเพียงผู้เดียวในสนามบินของประเทศไทย แต่ในส่วนของบริการเติมน้ำมันเข้าเครื่อง โดยเป็นส่วนสุดท้ายของธุรกิจนี้ ส่วนของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิได้อนุญาตให้มีคู่แข่งอีกรายหนึ่งคือ ASIG ได้เข้ามาให้บริการเติมน้ำมันแก่สนามบินผ่านท่อของ AOT ที่สัมปทานให้แก่ BAFS และ ASIG โดยมีส่วนแบ่งทางการตลาดของ BAFS อยู่ที่ 87% ส่วนอีก 13% เป็นของ ASIG แต่สำหรับสมุย สุโขทัย และตราด BAFS ก็ยังเป็นผู้ให้บริการเติมน้ำมันเข้าเครื่องแต่เพียงผู้เดียว

4. บทสรุป

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างภาคธุรกิจไทยมีแนวโน้มที่จะกระจุกตัวมากขึ้นตามลำดับ จากการที่บริษัทขนาดใหญ่มีอัตราการขยายตัวในอัตราที่สูงกว่าบริษัทที่มีขนาดเล็กกว่าอย่างต่อเนื่อง การขยายตัวของบริษัทขนาดใหญ่มีข้อที่ควรเป็นกังวลสามประการ ประการแรก บริษัทขนาดใหญ่จำนวนหนึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจที่มีอำนาจผูกขาดหรืออำนาจในการกำกับดูแลที่ทำให้ได้เปรียบบริษัทคู่แข่ง ประการที่สอง บริษัทขนาดใหญ่ส่วนมากประกอบธุรกิจที่ไม่มีการค้าขายสินค้าหรือบริการข้ามประเทศ (non-traded sector) ทำให้การแข่งขันในตลาดมีจำกัด การผูกขาดตลาดจึงมีโอกาสนำไปได้สูงกว่าในกรณีของธุรกิจในการผลิตซึ่งมีการแข่งขันโดยตรงจากสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ นอกจากนี้แล้ว การประกอบธุรกิจที่ไม่มีการค้าระหว่างประเทศหรือมีแต่น้อย เช่น ธุรกิจพลังงาน ธุรกิจการก่อสร้าง ธุรกิจการเงิน ฯลฯ มักเกี่ยวข้องกับ กฎ กติกา ของภาครัฐจำนวนมาก ทำให้บริษัทที่มีทุนขนาดใหญ่ที่สามารถสร้างฐานทางการเมืองได้ โดยอาจให้หน่วยงานราชการกำหนดกฎเกณฑ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อธุรกิจของตน ประการสุดท้าย บริษัทขนาดใหญ่จำนวนหนึ่งเป็นบริษัทในเครือของกลุ่มบริษัทที่ประกอบธุรกิจที่หลากหลาย ประสบการณ์ของประเทศเกาหลีได้กับกลุ่มบริษัทขนาดใหญ่ที่เรียกว่า “แชโบล” และกลุ่มธุรกิจเหล่านี้ที่ศึกษามาซึ่งมีธุรกิจที่หลากหลายและครบวงจรมีอำนาจต่อช่องทางเศรษฐกิจที่สูง ทำให้ผูกขาดได้ง่าย

โดยสรุปแล้ว โครงสร้างและลักษณะของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทยนั้นเอื้อให้เกิดการผูกขาดได้ง่าย ดังนั้น การที่บริษัทเหล่านี้มีขนาดใหญ่มากขึ้นตามลำดับจึงเป็นประเด็นที่รัฐควรให้ความสำคัญในการเข้ามาดูแล

เอกสารอ้างอิง

- กฟผ. การไฟฟ้าที่ผูกขาด?. (2560). [ออนไลน์]. ได้จาก: <https://www.longtunman.com/1559> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 เมษายน 2564 ที่ทำการสืบค้น].
- การผูกขาดโดยธรรมชาติ. (ม.ป.ป.). [ออนไลน์]. ได้จาก: <http://www2.fpo.go.th/S-I/Source/ECO/ECO81.pdf> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 20 เมษายน 2564 ที่ทำการสืบค้น].
- การผูกขาดธุรกิจโรงกลั่นน้ำมันในประเทศไทย – พลังงานรอบทิศ. (2557). [ออนไลน์]. ได้จาก: <https://www.dailynews.co.th/economic/225664> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 18 เมษายน 2564 ที่ทำการสืบค้น].
- เดือนเด่น นิคมบริรักษ์. (ม.ป.ป.). บทที่ 2 การผูกขาดกับความเหลื่อมล้ำในภาคธุรกิจ. [ออนไลน์]. ได้จาก: https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2013/05/A151_Chapter2.pdf [สืบค้นเมื่อ วันที่ 14 เมษายน 2564 ที่ทำการสืบค้น].
- ถ้า กฟผ. อยู่ในตลาดหลักทรัพย์ จะใหญ่แค่ไหน?. (2563). [ออนไลน์]. ได้จาก: <https://www.blockdit.com/posts/5ee36486f2ca8618bbff191b> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 เมษายน 2564 ที่ทำการสืบค้น].
- บทที่ 8 ตลาดแข่งขันไม่สมบูรณ์ : การกำหนดราคาและผลผลิต. (ม.ป.ป.). [ออนไลน์]. ได้จาก: <http://old-book.ru.ac.th/e-book/e/EC111/chapter8.pdf> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 20 มีนาคม 2564 ที่ทำการสืบค้น].
- อริป กิริติพิชญ์. (2563). “หุ้นสนามบิน AOT” ถึงบขาคทุน แต่ยังมือนาคต. (2562). [ออนไลน์]. ได้จาก: https://www.stock2morrow.com/article-detail.php?id=3148&read_meta=%7B [สืบค้นเมื่อ วันที่ 14 เมษายน 2564 ที่ทำการสืบค้น].
- AOTผู้ผูกขาดในธุรกิจ “ท่าอากาศยาน” ของไทย. (2561). [ออนไลน์]. ได้จาก: <https://www.moneybuffalo.in.th/business-economy/aot-ธุรกิจท่าอากาศยานไทย> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 14 เมษายน 2564 ที่ทำการสืบค้น].
- AOT สนามบินที่เหมือนจะไร้คู่แข่ง?. (2562). [ออนไลน์]. ได้จาก: <https://marketeeronline.co/archives/106572> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 14 เมษายน 2564 ที่ทำการสืบค้น].